Colocviu Strategic

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

Nr. 19 (XXXI)
Decembrie 2004

FIZIONOMIA PSIHO-SOCIALĂ A TERORISMULUI CONTEMPORAN

Gl. fl. aer. drd. Ion-Aurel STANCIU

„Când vedem oameni intrând în localuri cu bombe legate de corpul lor, acela este terorism. Când vedem oameni îndreptând avioane către clădiri pline de lume, acela este terorism. Când oameni, în numele revoluției, taie brațele şi mâinile copiilor într-un sat cu scopul de a-i teroriza, acela este terorism. Asta trebuie noi să oprim. La asta se referă campania noastră. Dacă vom putea să delegitimizăm aceste tactici vom câştiga războiul contra terorismului."[1]

CONCLUZII

- Terorismul are la bază o acțiune violentă menită să atragă atenția generală asupra scopurilor unor acte criminale, să genereze o puternică reacție din partea populației, să creeze o stare de spirit necorespunzătoare şi să transmită anumite mesaje.
- Acțiunilor teroriste le este caracteristic faptul că:
  - cele directe şi nerevendicate vizează locuri de mare importanță şi au priză, pentru a răspândi mai uşor efectele şi dezideratele acțiunilor;
  - realizează transferul către acțiuni indirecte (ascunse, greu de demonstrat, dar cu efect, de fiecare dată, cu mare impact asupra țintelor vizate);
  - ascunderea în zvonistică, acțiuni false (alarme), exerciții şi antrenamente, a realității că declanşarea actului terorist este puțin probabilă, face ca populația să fie „secată“ de terorism fals.
- Teroristul este o persoană condiționată de o personalitate deformată, care îl determină să comită acțiuni atipice, cu caracter antisocial:
  - în general, motivația lui nu este consistentă şi nu se bazează pe percepții corecte ale realității, el adoptă o filozofie în care se percepe ca victimă, ca om care se sacrifică pentru binele altora.
  - reacțiile teroristului dovedesc discontinuitate, oscilații emoționale nemotivate, impreviziune comportamentală şi absența cugetării, fapt ce conduce la săvârşirea actului criminal.

[1] Ambasadorul F. X. TAYLOR, Coordonatorul american pentru contraterorism, document de uz intern, Washington, DC., septembrie 2003.

1. Conținutul terorismului contemporan

Principalele caracteristici ale terorismului actual pot fi polarizate în jurul a câtorva elemente, dintre care, cele mai semnificative le apreciem a fi: tendința de radicalizare, utilizarea „*bombelor umane*", tendința de globalizare, diversificarea formelor şi metodelor de acțiune etc. În acelaşi timp, considerăm că lipsa unui sprijin în mase şi a unei baze ideologice clare poate să constituie una din caracteristicile terorismului contemporan, indiferent care îi sunt orientările şi tendințele. Actele teroriste nu pot câştiga simpatia maselor, dimpotrivă, ele sunt repudiate şi provoacă o adevărată reacție împotriva lor.

Datorită faptului că terorismul s-a manifestat şi se manifestă sub multiple aspecte, scopurile şi mobilurile acțiunilor teroriste nefiind aceleaşi, acesta a fost clasificat de către specialişti după anumite criterii. Ca atare, există numeroase clasificări ale terorismului şi numeroase încercări de stabilire a unei tipologii a acestuia, diferind doar în funcție de complexitatea analizei, a minuțiozității criteriilor şi definițiilor sau a particularității autorului, a locului şi a momentului când acestea au fost elaborate.

Dacă, spre exemplu, folosim drept criterii de analiză scopurile urmărite şi autorii, se pot distinge următoarele categorii de manifestare a terorismului, dintre care menționăm: ***terorismul ordinar*** sau banditismul, care se manifestă prin actele de violență ce urmăresc obținerea unor foloase materiale sau a altor avantaje; acestea pot fi comise individual sau în bandă şi nu au obiective politice; ***terorismul politic***, fenomen ce acoperă în special „*asasinatele organizate şi sistematice*" cu finalitate evident politică; ***terorismul de stat,*** care constituie forma cea mai complexă, presupune recurgerea de către un stat la acte de natură teroristă în lupta cu unele mişcări sau grupuri de persoane considerate subversive. Tot aici poate fi inclusă şi exercitarea sistematică a actelor de coerciție bazate pe utilizarea pe scară largă a forței şi a mijloacelor violente pentru menținerea unor grupuri sociale, etnice sau religioase în condiții de inferioritate, prin oprimare şi represiune, culminând cu politica de segregare rasială şi apartheid[2].

Se pot identifica două niveluri de manifestare ale terorismului internațional: ***individual sau de grup***, ca în cazul terorismului intern, în care pot să apară totuşi elemente străine în ceea ce priveşte autorii, victimele sau locul de desfăşurare a atacului; ***statal,*** atunci când actele de terorism sunt îndreptate împotriva unui stat.

Interesantă şi sugestivă demersului nostru ştiințific este şi o altă clasificare potrivit căreia Institutul American pentru Studiul Conflictelor a apreciat că terorismul este de două feluri, respectiv: *terorismul diversionist* care, în esență, urmăreşte publicitatea, dobândirea unui prestigiu sau notorietăți, discreditarea şi demoralizarea autorităților, provocarea acestora să ia măsuri de represiune excesive, care ar duce la înstrăinarea populației, sau ar genera ample nemulțumiri în rândul acesteia şi *terorismul coercitiv*[3]. Acest din urmă tip de terorism vizează, în opinia autorilor, demoralizarea populației civile, slăbirea încrederii sale în autorități, instaurarea unui sentiment de teamă.

Funcție de această abordare, alți specialişti în domeniu categorisesc grupările teroriste în: *grupări etnice, naționaliste, religioase*; *grupări* care se autointitulează drept *revoluționare sau de eliberare*; *grupări anarhiste*, care se remarcă prin absența unor scopuri clare şi precise, ideologia lor fiind una confuză; grupări patologice, care nu invocă scopuri politice sau ideologice explicite, ele manifestând o inadaptare, neacomodare la o anumită societate sau organizare socială; *grupări neofasciste* de extremă dreapta care, în unele țări nedemocratice, acționează chiar cu acordul tacit al guvernelor respective; *mercenari ideologici* din grupurile cu rază de acțiune transnațională.

[2] Cf. dr. Ilie **Popescu**, N. **Rădulescu** şi N. **Popescu**, – **Opere citate**, pp. 28-33; este şi punctul de vedere al Centrului de Studii de Securitate "George C. Marshall".
[3] Cf. C. G. **Balaban** – *Problema terorismului în dreptul internațional*, revista IMPACT STRATEGIC, nr. 2/2004 (11), p. 117.

2. Fizionomia terorismului contemporan

În ceea ce priveşte analiza profilului persoanei care săvârşeşte acte teroriste, vom încerca să prezentăm, în mod succint, aspecte referitoare la portretul său psihologic şi social, rezultate din studiul temeinic al modului de acțiune al teroriştilor şi din evaluarea celor interogați de către structurile abilitate, date puse la dispoziția instituțiilor cu responsabilitate în domeniu. Trebuie evidențiat faptul că, în prezent, teroristul are un

comportament foarte apropiat de cel al militarului, este instruit, inclusiv în utilizarea mijloacelor hi-tech ale adversarului.

În ***dimensiunea psihologică*** trebuie subliniat că: militanții teroriști (bărbați sau femei) au capabilități psihice excepționale, au tehnici și tehnologii psihiatrice de a determina și controla, psihologic, comportamentul teroristului.

În ***dimensiunea socială***, teroristul este animat de: spiritul de sacrificiu pentru binele și fericirea familiei, neamului etc.; martirizarea în comunitatea religioasă. Organizațiile antiteroriste din lume trebuie să înțeleagă dinamica personalității teroristului, așa cum funcționează ea în cadrul anumitor roluri din grup. În grupările cele mai cunoscute din lume se disting trei roluri care apar în mod frecvent:

- ***Liderul*** - persoană cu totul dedicată cauzei, un teoretician experimentat cu o puternică personalitate;
- ***Activistul operator*** - persoană cu o puternică personalitate antisocială, adesea un fost condamnat, un oportunist;
- ***Idealistul*** - de obicei, un exmatriculat din universitate, funcționar minor.

Liderul grupărilor de stânga este adesea o femeie, de exemplu, Nancy Perry- liderul SLA din SUA, Ulrike Meinhof -liderul Bandei Baader Meinhof, Fusako Shigenobu - liderul Armatei Roșii Japoneze, Norma Aristoto - liderul Montoneros. Lideri ciclici, dar devotați cauzei și deloc egoiști. Se consideră unicate, cu talente și cunoștințe superioare.

Deși liderul este devotat, nu este, în aceeași măsură, ca personalitățile paranoide din grupare. Individul paranoid refuză să se lase intimidat de fapte și, spre deosebire de lider, consideră că numai interpretarea dată de el evenimentelor este corectă; el are dreptate, iar ceilalți, dacă nu sunt în totalitate de acord cu liderul, nu au dreptate.

Liderul este mai deschis, mai inteligent și cu mai multe cunoștințe teoretice decât ceilalți, este mai încrezător și înclinat să interpreteze selectiv evenimentele, dar nu în măsura întâlnită la adevăratele boli mentale.

Liderul pătrunde bine în sufletul oamenilor și face apel la nevoile lor. Fiecare adept poate fi un general autoproclamat.

Poliția nu-l găsește pe lider, deoarece acesta se află în spatele scenei ca autor al tacticii. Uneori se poate aventura într-o acțiune împreună cu grupul, pentru a-i arăta cum să îndeplinească o anumită misiune. Dacă este prins, este destul de inteligent pentru a păstra tăcerea.

Dacă începe să vorbească, va începe să etaleze o atitudine în general superioară și o discuție arogantă despre „*teoria conspirației istoriei*". Acest lucru este valabil dacă liderul consideră că anchetatorul este posibil convertit.

Rolul operatorului oportunist este în general rol de bărbat, deținut de acela a cărei activitate criminală este anterioară implicării sale politice. EI are asemănări cu personalitatea antisocială, cunoscut și sub numele de *sociopat* sau *psihopat.*

Grupările teroriste care acționează împotriva democrațiilor par să agreeze o persoană, mușchiul organizației. Între cei mai infami se numără Donald Defreeze (SLA), Greg Adornedo (EZU), Andreas Bader si Hans Joachim Klein din Banda Baader Meinhof. În general, oportunistul este orb la nevoile celorlalți și nestânjenit de sentimentul de vină sau compătimire.

Este recrutat, de regulă, din rândul deținuților, de cel care deține al treilea rol în organizație, *idealistul.* Inteligența oportunistului poate fi destul de variată; cu cât este mai inteligent, cu atât este un pericol mai mare pentru lider. De aceea, el poate prelua conducerea grupării pentru menținerea controlului, dacă liderul devine paranoic. Relațiile dintre lider și extremist sunt extrem de sensibile - războiul „*intestin*" este o amenințare.

Dată fiind înclinația sa spre agresivitate, experiența criminală și orientarea antisocială, oportunistul este foarte potrivit pentru funcția de comandant al unei grupe teroriste care operează în teren. Fără oportunist, gruparea este radicală numai în teorie - el este acela care asigură elementul de teroare al grupării teroriste. Oportunistul este o figură familiară pentru lucrătorul de poliție.

Chiar și un lucrător fără prea multă experiență a întâlnit de mai multe ori pe cineva cu această tulburare de personalitate - viciosul actor sau informatorul bun, individul care este supus ca o pisicuță atunci când este încolțit, totuși vicios atunci când domină pe cineva. Liderul grupului îl poate ademeni pe oportunist în organizație, făcându-i o ofertă irezistibil de atrăgătoare. Acest proces poate fi și a fost folosit de poliție pentru a-l transforma pe oportunist în fugar-informator sau informator infiltrat.

Rolul idealistului în organizație îl deține *„soldatul";* adeptul terorist, care îndeplinește o misiune de recunoaștere în clădiri înainte de atentatul cu bombe, îl urmează pe oportunist în bancă, duce mesaje și este, în general, „*carnea de tun*" în revoluție. Retorica sa este încărcată de declarații care cheamă la războaiele de eliberare națională dar nu are profunzime și el repetă aproape papagalicește frazele preferate. EI este acel membru al grupului care, foarte probabil, va deveni adeptul noii ideologii, dar prea puțin probabil să devină informator.

Idealistul extrem, sau *„adevăratul credincios",* nu este o persoană cu reușite în viață și părerea sa despre sine este modestă, pentru că își vede viața numai ca membru al grupului.

Grupările teroriste sunt fluide, grupări de indivizi orientați spre o anumită activitate. Indivizii se schimbă,

însă rolurile rămân. Când într-un grup apar doi lideri, unul trebuie să plece. Cel care pleacă poate deveni idealist sau îşi poate forma propria grupare. Aceste trei roluri sunt demarcate în multe grupări teroriste care operează în ţările din întreaga lume.

Ostaticul (în special, în caz de răpire sau recluziune) va întâlni probabil toate aceste trei tipuri de terorişti. Activistul îl răpeşte, este interogat de lider sau de responsabilul cu propaganda şi, în final, se întâlneşte cu idealistul care îl păzeşte şi hrăneşte.

PROPUNERE

O bună informare constituie o „*armă*” eficientă în lupta împotriva terorismului. În timp ce investigarea reacției (după eveniment) se poate dovedi folositoare pentru unele scopuri, se apreciază, în mod unanim, că împotriva unor fapte imprevizibile, ca cele teroriste, o strategie dinamică (înaintea săvârşirii faptei) este cea mai bună soluție. În cazul reactiv, se manifestă o tendință de a utiliza întreaga gamă de resurse pentru rezolvarea problemei. Acest lucru nu este necesar deoarece teroriştii au într-adevăr motivații previzibile, atât sociale, cât şi psihologice. În acest sens, apreciem că este necesar ca în lupta împotriva acestui fenomen să se centralizeze şi analizeze următoarele informații, ce îi captează fizionomia:

- **Informații despre grup** - Numele, ideologia (politica sau filozofia socială), istoricul grupului, date semnificative privind grupul şi date privind foştii lideri ai grupului care au fost ucişi sau întemnițați. Grupurile teroriste lovesc adesea la datele unor aniversări importante, altele au o biblie sau un manifest care trebuie obținut.
- **Informații financiare** - sursa fondurilor obținute din activități criminale, informații despre conturile bancare. Fluxuri neaşteptate de finanțări sau retrageri din conturi indică pregătirea pentru activitate. Este important, de asemenea, să se determine „*sponsorii legali*” ai grupului. În mod normal, oricine scrie o scrisoare oficială de protest sau strânge semnături pe o petiție pentru un terorist este considerat un suporter financiar. Uneori, o analiză a sprijinului va releva legăturile cu alte grupuri teroriste.
- **Date personale** - Lista conducătorilor (şi schimbările în conducere), lista membrilor (şi a foştilor membri), orice relații personale între membri şi legături cu alte grupuri, având aceeaşi ideologie, calificări ale membrilor grupului (experți în armament, electronică etc). Dacă filozofia gravitează în jurul unui lider, este important de ştiut cum va evolua situația dacă i se va întâmpla ceva liderului.
- **Date despre locul unde îşi are baza** – Localizarea cartierului general al grupului, localizarea caselor „*sigure*” ale grupului (unde se ascund de autorități) şi locația depozitelor unde ascund arme şi provizii. Atacurile regulate la aceste depozite este cea mai frecvent utilizată tehnică contrateroristă. Este important de ştiut rețeaua de canale în care teroriştii pot să se ascundă sau să fugă. Teroriştilor le place să locuiască în case, în comun, nu izolați.

***COLOCVIU STRATEGIC* este o publicație a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce include rezumate ale temelor de cercetare ştiințifică, conferințelor, simpozioanelor, seminariilor, meselor rotunde, opinii şi puncte de vedere ale unor personalități de marcă din armată şi societate, din țară şi străinătate, implicate în cercetarea ştiințifică din domeniul securității.**

Publicație realizată cu sprijinul Editurii şi Tipografiei Universității Naționale de Apărare
Tehnoredactare computerizată: Mirela ATANASIU
Supliment al revistei *IMPACT STRATEGIC*
ISSN: 1582-6511.

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, Sector 5, Bucureşti
Telefon: 410.52.20, Fax 410.03.64
e-mail: cssas@unap.ro
http://cssas.unap.ro